

ھۆزانیڭ (مۇئەييەد تەيب)ى دناقبەرا دەمى سىروشتى و دەرونىدا

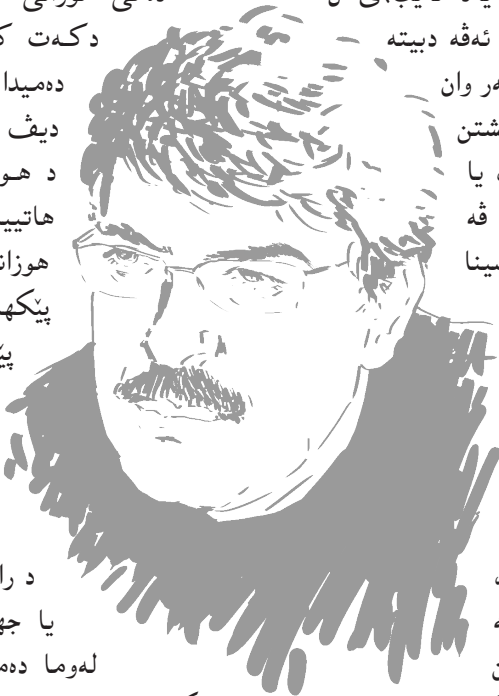
سوهەيب مىكائىل

ئەف قەكۆلېنە ل ژېر ناقى (دەم د ھۆزانیڭ مۇئەييەد تەيب) یدا. بزاڤەكە ژبۇ دياركونا گىرنگىرىن جۇرىن دەمى و رەنگقەدانا وى د ناق ھۆزانیڭ ھۆزانیڭدا. ژ بەر كو ھەر د كەقندا تا نھۇ، دەم بەردەوامە دگەل ژيانا مروقى بەرەق پىشقە دچىت. دەم كەرەستەكى نە بەرەستە و نكارىن دەستى خۇب سەردابگىرىن؛ چونكو ب درىژاھيا ژيان و ھزرا مروقىقە گىردايىبە. وەك رەگەزەكى سەرەكى ژى پشكدارىڭ د پىكېتانا ھەمى بوارىن ژياندا دكەت. دقى قەكۆلېنىدا بزاڤ ھاتىبە كىرن رەنگقەدانا دەمى دناق بەرەمى ئەدەبىدا ديار بگەين ب تايبەت د بىاقى ھۆزانیڭدا، بو قى مەبەستىژى سەرجمى ھۆزانیڭ (مۇئەييەد تەيب)ى ھاتىنە وەرگرتن و رەنگقەدانا جۇرىن دەمى د ھۆزانیڭ وى ھاتىنە پراكتىزەكىرن.

۱- پېشەكى:

خويابە دەم د ژيانا ھەمى مروۋقاندا ھەبە، لى ب كارئىنانا دەمى ل جەم ھەمى كەسان ۋە كھەف نىنە. نەخاسمە ل دەف ئەدىب ۋە نقىسەران. ھەمى دەما ھوزانئان كاردەكت لىسەر بكارئىنانا دەمە كى نوى بۇ ھوزانئان خۇ. ئەو ژى ھندە كجاران ب رىكا رھىنى يە ژ دەمى نۆرمال، يان ب رىكا رىكخستنا دەمى نۆرمال، دەمە كى نوى چىدەكت. گرنگيا پېھەرى د ھندى دايە كو بابەتە دەمى د ھوزانئان كىم ل سەر ھاتىيە نقىسن. ب تايبەت ئەو ھەر چار دىوانئان ھوزانئان (موئەيەد تەيب) ل پىشتى سالا (۲۰۱۶) ئى بە لاقىرىن، كو ئەفە دىبەتە ئىكەم فە كۆلەن دىباقى دەمىدا كول سەر وان دىوانان ھاتىبەتە پراكتىكرن. ژ بۇ گەھشتن ب خالىن دەست نىشانكرىن فە كۆلەن، يا پىدقى بوو ژ لايى تىورى ۋ پراكتىكى فە بەھتە دياركرن، لەورا مفا ژ رىبازا نقىسىنا (ۋەسفى - شروۋفە كارى) ھاتىبە دىتن. فە كۆلەن ژ دوو پشكان پىك دەيت. پشكا ئىكى دەربارە دەمىيە د بىباقى ئەدەبىدا، ئەف پشكە ل سى تەوەرەن پىك دەيت. تەوەرەن ئىكى پىناسەيا دەمى د ئەدەبىدا ھاتىبە بەھسكرن. د تەوەرەن دووئەدا، پىناسەيىن دەمى د ھوزانئان ھاتىبە روونكرن. د تەوەرەن سىيىدا، جوړىن دەمى ھاتىبە پىش چاڤكرن. د پشكا دووئەدا رەنگفەدانا دەمى د ھوزانئان (موئەيەد تەيب) ىدا ھاتىبە پراكتىكرن. زىدەبارى قى، فە كۆلەر ل دوماھيا فە كۆلەن گەھشتىبە چەند ئەنجامە كان كول دوماھيا فە كۆلەن د چەند خالە كاندا ھاتىبە رىزكرن.

ناشكرايە دەمى سى رەھەند يىن ھەين، ژ دەمى بورى دەستىدەكت ۋ د دەمى نھۇدا بەرەف دەمى داھاتى دەرباز دىبەت. ئەف رەھەندەژى دەمى فىزىكى ۋ دەرونى پىك دىنن. ھوزانئان شەھەزا ئەوە بىج كو بشىت يارىب دەمى بكتە د ھوزانئان ۋ گەلەك جاران بزاف ۋ لقىنى دىئىخىتە دەمىدا ۋ پاش ۋ پىش كرنى تىدا ئەنجام دەت. «ھندەك ژى د شىن دەمى ۋەكو كەسايەتە كا ھونەرى ب ئاڧرىن كو ئەو بخۇ رویدانا دروست بكتە ۋ رویدان پىشە بەھتە گرئان». (۱) ل دۆر دەمى ھوزانئان (گ. ر. لىسىنگ) ديار دكتە كو (لدىف ئىك ھاتنا د دەمىدا د بواری ھوزانئان ۋەكى دىف پىكھاتنا بواری جەي يە د ھونەرىدا). (۲) ھەروەھا ۋەھا ھاتىبە پىناسەكرن (د پىكھىنانا ھوزانئان دەم نەھىتە جوداكرن ژ پىكھاتا جەي بەلكو ھەر دوو پىكھات د ئىك كىياردا دەيتە تىكەل كرن، ئەگەر ھوزان پىكھاتا دەمى بىت، يا جەي يە ژى د ھەمان دەمدا، لى ئەگەر د راستىدا سەرىپچا دەمى بىت يا جەيەژى دگەل ھەف). (۳)

لەوما دەمى بەھسى دەمى ھوزانئان بکەين ژ دوو دەمان پىكھەيت ئەوژى (دەمى) ۋىنە كرى ۋ دەمى نوى). (۴) دەمى ۋىنەيى ئەو دەمە ئەوئى كو ھوزان ئى پەيدا دىبەت. ئەف دەمە بى پره ژ ھزر ۋ كىيارىت دياركرى، ئەف دەمە بدروستى دەمى پەيدا بوونا ھوزانئان يە، ژ بەر كو ئەو ژى بەشەكە ژ دەمى جىھانى.

۲- دەم د (ھوزانئان) دا:

فۆرمالىستىن رۇس ئىكەم كەس بوون فە كۆلەنئان دەمى د تىورا ئەدەبىدا ئەنجامداى، لى ئەف دەسپىكە ل دەف رۇسان مانە فەشارتى ۋ ژلايە كى دىقە بەرھەمىن فۆرمالىستان د ۋى دەمىدا نەھاتنە ۋەرگىران بۇ زمانى فەرەنسى ۋ ئىنگلىزى ھەتا دەسپىكا سالىن شىستان. يا

بەلى دەمى نوى ئەو دەمى گرنگە بۇ ھوزانئان. ژ بەر كو ئەو دەمى ئەنتولجى بى ھوزانئان يە بى كو بەردەوام دىبەت دگەل ھوزانئان ۋ ھەمى لقىنئان ۋىدا ۋ ب گشتى دگەل دايە د ھەبوونا ۋىدا ۋ راۋەستىيانا ۋىدا. ب شىۋەيە كى گشتى «كاتىش لە جولانەۋەيە كى بەردەوام ۋەگورى دىنامىكى بى ئەو ئەو دىوارەى

مىرنى دىيارىيەت ، ئەف دىيارىيە بەردەوام ئاشكرا دىيەت، كو ھەبونا ئەردى يا ھەي ئانكو بزاڧا دەمى و پەيدابونا خورست يا سروشتى ئەردى ژ ئەنجامى لىقنى يە، ئەفە دۇپات دكەت و دووبارە دىيەت، وەرزىن سالى چوارن و زىدە و كىم نابىن، ئانكو تىكەلكرنا قان زقرىنان دەمەكى درىژ بخوفە دگرىت بۇ مروڧى ژ مىژوويا ژدايك بوونى و مىرنى».^(۸)

ھەرۋەھە دەربارەي چەمك و جورىن دەمى (ساموئل ئەلىكسەندەر) دىيىت: دەم دوو جوړە «ر- كاتى عەقلى. ب- كاتى سروشتى. پاشان جەختى لە سەر ئەوە كرىدۆتەوئەكە كە كاتى يەكەم رەنگدا ئەوئە كاتى دووئەمە، لە پەيوئەندى پىشىن و پاشىن دا دروست بووئە كە دوو تەخەي خۇيىن و دەيانخەينە سەر كات».^(۹)

مەبەست ژ پەيڧا (پىشىن) دەمى بورىيە و (پاشىن) دەمى داھاتىيە. و ژ سىفەتەن نەگور يىن قان ھەردوو دەمان ئەو كو ھەرگىز ناگەھنە ئىك. چونكو دەم دووبارە نابىن.

دوو: دەمى دەرونى (وېژدانى، ساپكلوژى):

ئەف جورى دەمى، ھەرۋەك ژناقى وئ دىيار(دەمەكى) گرىداي دوخىن ساپكلوژىن مروڧىيە، كو دەيتە جوداكرن ژ دەمى سروشتى ب ئەوئ چەندى كو «دەمى ساپكلوژى ب دەمژمىر و روژان ناھىتە پىشان، بەلكو لەزاتىيە و ھىدى بوونا وئ گرىداي دوخىن ھەسپىكرىن دەرونى مروڧىنە».^(۱۰) ئانكو ھەر چ لىقنى وگورەينەك د دوخى دەرونىي مروڧى دا روبدەت رەنگشەدانا وئ ل دەمى قەگىرانى دا خويادىيەت. ئەودەم دەربىنى ژ ئەوان ھەستى ژ ناخى مروڧى بەرامبەر ھەلويسىن ژيانى بگشتى دەردكەفن، خويادكەت، لەورا د قى جورى دەمىدا «بزاڧا دەمى و رىتما وئ گرىداي رىتما ھەست و سۆزايە، د دەلىقنى بەرتەنگ و چافە رى بوو تىدا ھىدى دچىت و د دەلىقنى خوشىيە دا بەلز دچىت».^(۱۱) لەوما دىينىن «ئەم كاتە پابەندى پىوئەرى ئاسايى نى يە، بەلكو خويئەر بەرىڧكاي خىرايى (لەز) و ھىواشى (مەند) ى كات دەزانى جورى تىپەربوونى كاتىيە بەگورەي زمان دەيىت كە ھەستى ناوئەوئە كەسايەتى دەردەبرىت. كات درىژ و گران دەيىت لە

شىعەرى (دوئىنى) و (ئەمرو) لىكتر دەترازىنى دەروخى.. چونكىم ئىمە بمانەوئە و نەمانەوئە دەبى شەير بە چەمكە فرەوانەكەي خويەوئە وەرگىن، ئىنجا ئەگەر بەرھەمى دوئى بوو يان ئەمرو، تا بزايىن تا چەرادىيەك توانيوتى و دەتوانى ژانە گەورە و بچووكەكان بكاتە كۆل خوى»^(۵) ل دوماھىيە دى شىين بىژىن دەم د ھۆزائىدا ئەوئە بىچ ھوزانقان ژ دەمى نھو و دزقرىتە قە دەمى بوورى پاش جارەكا دى دچىتە دەمى داھاتىدا. ھەلبەت ئەف نەرىكخستىنا بكارىنانا دەمى دناڧ دىرىن ھۆزانى گەلەك جارن ژ بو جوانيا دەربىنى د ھوزانى دا ھاتىيە بكارىنان و ھۆزانقان ب رىكا تەكنىكا (فلاش باك) ل دەمى بورى دزقرىت و وئى ھۆزانى پتر روون دكەت.

۲- ۱ جوړىن دەمى:

رەخنەگر و قەكۆلەرىن ئەدەبى ب شىوئەك گشتى دوو جوړىن دەمى دەستىشان دكەن كو بشىن رولەك مەزن د ناڧ دەمى بەرھەمى ئەدەبىدا بگىرن ئەوئى:

ئىك: دەمى سروشتى:

دەمى سروشتى ب چەند زارەقەيە كىن دنترى ھاتىيە ناسىن.وئەك: دەمى (دەرەكى، مىژوويى، بابەتى). ئەف جوړە «پەيوئەندىيەكى بە تىنى بە مىژوئە ھەيە، چونكە ئەو نووسەرەي دەقى گىرانەوئەي رووداوە مىژوويەكان دەگىرئتەوئە و پەيوئەندى بە كاتىكى مىژووييە وھەيە كە رووداوەكەي تىا روويداوە».^(۶) ھەرۋەھا مەبەست ژ قى جورى دەمى «ئەو دەمى كو دكەفىتە ل ژىر ھندەك پىقەرىن بابەتى و دەرەكى كو دەيتە پىشان ب (سال، ھەيڧ، روژ، سىپدە، ئىڧار، شەڧ...ھتد) ئانكو دەمى سروشتى، ب خوقە گرتنا ئەوان پىقەرانە ئەوئە مروڧ وئەك سىستەمەكى رىكخستىنەكا دەستىشانكرى بو رىقەبرنا كار و كرىارىن ژيانا خوئە زىدەبارى ھندى وئەك ئالاقەك بو سەرەدەرى كرنى ل گەل دەروويەرىن خوئە بكاردئىنىت».^(۷) ئانكو ئەم گرىدانە ب وى دەمى بىچ كو ئەم پىچ كاردكەين، ب ھارىكاريا دەمژمىر و سالناما. «دەمى سروشتى دگەل پەيدابونا وەرزان و شەڧ و روژا و دەسپىكا ژيانى ژدايك بوونى ھەتا

گوهرىنا دەمى دەمى رابردو، نوکە، داھاتو بۆ مە پەيدا دىن.

۳- رەنگشەدانا دەمى د ھوزانين (موئەيەد تەيب) پىدا:

دەم تىشتە كى رېژەيىبە، ل دەف ھەر ئىكى ب شېۋەيە كىبە، چونكو «دەم رەگەزەكى گىرنگە يى دانوستاندنى يە دگەل تىكستى ئەدەبى». (۱۷) يىگومان ھوزانقان (موئەيەد تەيب) بەردەوام ھايژ دەمى ھەبويە، دەم د ھوزانين ويدا ب رەنگە كى گىشتى ب زويى ب رېشە ناچىت و دىبەسكرا خۇدا بۆدەمى زىدەتر وەسفا چاوانيا كاودانە كى دەستنىشانكرى دكەت. ھەروھەدا ھوزانين ويدا ھەردوو جورين دەمى، (دەمى سروشتى و دەمى دەروونى) تىدا رەنگشەدەن. ھەر ئىك ژقان جورانژى دابەشى ب سەر چەند جورين دى دىبەت.

۳- ۱- دەمى سروشتى:

دەمى سروشتى دابەشى سەر دوو جوران دىبەت: ۱- دەمى بورى. ۲- دەمى نەبورى) ۱- دەمى بورى: ئەو دەمە كو رويدان يان كار بەرى ئاخفتنى تەمام بويە. ئەف جورى دەمى دابەشى سەر چوار جوران دىبەت:

۲- دەمى بورى نىزىك: ئەف جورە ب كارى سادە ژى دەيتتە ناسىن. دەلالەت ل رويدانا كارەكى دكەت ل دەمى بورى، لى دەمى رويدانى گەلەك ب سەرۋە نەچوويە و نىزىكە. د زمانى كوردىدا ب لادانا پىتا (ن) ژ چاوكى دروست دىبەت. (۱۸) ئەف جورى دەمى دناف ھوزانين (موئەيەد تەيب) ويدا ب بەرفرەھى ھاتىنە بكارىنان. بۆ نمونە د ھوزانا (كۆلبەر) دا ھاتىيە:

بارى ھىستەرە كى ل پشتى بوو
ھەتا ناف تەنگى د بەفرى رابوو
ھندى چاقين خۇ گىران
ژ بەفرى پىشەتر تىشتەك نەدەت. (۱۹)

دقى پارچە ھوزانيدا، پەيقين (بوو، رابوو، نەدەت) ل رېژەيا (دەمى بورى نىزىك) ن. (بوو، رابوو) ھەردووك

كاتى ھەلوستى تورپى و نا ئومىدى كەسايەتى، بە پىچەوانە رىتمى كات و شەقلى گىرانەو ھە خىراتر دەبىت لى كاتى كامەرانى كەسايەتى يەو. رۆلى زمان لىرەدا زۆر گىرنگە بۆ دەربىنى لى خۇدى كەسە كانە وەكە بە گورپە ھەست و ھەلوستىيان دە گورپەت». (۱۲)

ئانكو ئەف جورى دەمى پەيوەندى ب لايەنى نافخويى و دەرونيى كەسايەتياشە ھەيە. ژبەركو ئەف جورى دەمى پەيوەندى ب ھەست و ھوشى مروقىشە ھەيە، نەشپىن ب پىشەرەكى دياركرى بۆ دياربەكىن. چونكو ھەست و ھوشى ئەوئ كەسايەتیی ب خۇ دىبەت پىشەرە دياركرنا ئەو دەمى كو دەرونى وى تىدا دەربازدەيت. «كە ئەم پىوانەيە پىوانەيەكى ديارىكرانە و لى كەسەكە وە بۆ كەسەكى تر دە گورپەت» (۱۳) ل قىرى دياردەيت دەمى دەرونى شىانين ھەين بۆ دەربازبونا سنورين دەمى و دابەشكرين دەرەكى (رابردوويى، نوکە، داھاتى)، پشتى ھنگى چىدەيت د ئىك خولە كدا مروف بشىت پتر ژ دەمەكى جودا بەدەست خۇفە بىنەت و بىرھاتنى بەيەكى مەزن يى ھەى بو دەست قەئىنانا رابردوويى، بۆ مروقى ديسان رولەكى بەرچاڭ يى ھەى بۆ دەست قەئىنانا دەمى «ئەگەر مە بىرھاتن نەبەت

دى ھەستا مە بەرزەبەت، دگەلدا پالدا دەمى ژى دى بەرزەبەت». (۱۴) دەمى بورى ژ ئالىي دەمىشە د بزاقا خۇدا ب دويمەھىك ھاتىيە و نازقەيتە قە، لى «كارتىكرنا وى يا بەردەوامە ل سەر چركا ئىستادا، چونكو مروف د ئىستا خۇدا چ بووشايى نىن، بەلكو ژ ئالىي دەرونى و لەشى قە پالپشتى لسەر رابردوويى و بىردانكى دكەت». (۱۵) يان ب ئاوايەكى دى ئەو (دەمە يى كەسايەتەك تىدا دژىت و ھەموو جورين وى وەك و يەك نىنە، چونكە دگەل گوهرىنا دەمى و مروف ژى د گوهرىنى دايە). (۱۶) ب رىكا بەردەوام

(نقىسىيە، كرىيە، ئىنيايە، بىرە)دا بەرجەستە دىيىت. ھەرۋەھا د ھۆزانا (ۋەك نىرگىزەكى) مر(دا ھاتىيە):

من تو نەدىتيە
لى وئىنەيى تە
ب ھەمى رۆندكىن دايكا من فە بو
من تو نەدىتيە
لى وئىنەيى تە
ب سۆركىن ھەر چار زارۆكىن من فە بو.^(۲۳)

دەم د كارى (نە دىتيە)دا دياردىيىت كو (دەمى بورىي تەمام) ل دۆخى نەرىيە، ھۆزانقانى ئەف ھۆزانە بۆ براىيەكى خۆيى چار سالى گۆتىيە، كو

ژ ئەگەرى نەخوشيا (سۆركا) مريە. ھەرچەندە دەمەكى درىژ ب سەرقە چۆيە لى ۋەك خويايە كو ھۆزانقانى (دەمى) بورىي دور) ب كار نەئىنيايە، بەلكو (دەمى بورىي تەمام) ھاتىيە بكار ئىنان. ھەر ۋەكى بەرى نھا ئاماژە پى ھاتە دان كو دەلالەتە ل رويدانا كارەكى بورى دكەت لى نە بورىيەكى گەلەك دوير. ئەفە رامانا ھندى دەت كو راستە رويدان ژ لايى دەربازبوونا رۆژ و مەھ و سالان دەمەكى درىژ ب

سەردا دەربازبوويە، لى ئەف رويدانە بوويە چىرۆكەكا خەمگىن و كارىگەريا خۆ ل سەر دەرونى ھۆزانقانى ھىلايە. ژبەر ھندى ل (دەمى بورىي تەمام) دەرىپىن لى ھاتىيە كرن.

ج- دەمى بورىي دور: ئەف دەمە دەلالەتە ل رويدانا كارەكى دكەت كو دەمەكى درىژ ب سەرقە چووبىت.^(۲۴) ژ (قەدى چاۋگى) + نىشانان دەمى بورىي دور (بوو) دروست دىيىت. ھەر ۋەكى د ھۆزانا (مرھۆف)دا ھاتىيە:

ژ چاۋگى (بوون) دروست بوينە، و (دەت) ژ چاۋگى (دەت) ھاتىيە و دۆخ نەرى ۋەرگرتىيە. ھەر ئىك ژ وان ب لادانا پىتا (ن) چاۋگى دروست بوينە. دقئ ھۆزانىدا ھۆزانقان بۆ دەمى بورى فە گەرىايە دەردەسەريا پىشەيا كۆلبەرىيە وئىنەدكەت كو ل سنورىن دەستكردىن دناقبەرا پارچەيىن كوردستانى كارى كۆلبەرىيە دكەن و ژيانەكا پرى دەردەسەرى دىنەنە سەر. ھەرۋەھا د ھۆزانا (گەمبەك ل ناك بىبابانە) دا ھاتىيە:

گەمبەك ل ناك بىبابانە
گەر قى جارى
تۆفان ژى ھات
پاشى داھات
نە جودى ملى خۆ دەتە بەر
نە ئارارات.^(۲۵)

دەمى بورىي نىزىك د پەيھا (ھات) دايە. كو د بنەرەتدا ژ چاۋگى (ھاتن) دروست بوويە. دقئ ھۆزانىدا ھۆزانقان گەمبەك ل ناك بىبابانە وئىنەدكەت و ۋەھا دىنىت ئەگەر گەمى ل ناك بىبابانە بىت بلا ھەر با خىللىن وى راكەتە گۆفەند و دىلان، وى چ رى ل بەر نەماينە ژ بلى تۆفانى .

ب- دەمى بورىي تەمام: د كرمانجيا ژورىدا ئەف دەمە ژ (قەدى چاۋگى + يە، يى) دروست دىيىت. دەلالەتە ل رويدانا كارەكى بورى دكەت لى نە بورىيەكى گەلەك دوير و نە گەلەك نىزىك.^(۲۶) ئەف جۆرە د ھۆزانا (د بن ناخى فە) دا ھاتىيە:

د بن ناخى فە
نامەيەك ھەيە
كىن و ئەقىنى
ب ھەقرا نقىسىيە

خوداۋەندىن خىر و شەرى
واژۆ كرىيە
دەستەكى ئىنيايە و
دەستەكى بىرە.^(۲۷)

دەمى بورىي تەمام د قئ پارچە ھۆزانىدا د كارىن

ھاتىيە:

ھېشتا

نەبىرسى ب سەردا گرتىبوو
نە تېھنى گورىيا وى دىتبوو
دارستان ل دويىف دارستانى خار و
روييار ل دويىف روييارى
ب سەرداكر. (۲۵)

ھەلبەست
ھندەك جارا
وەك كولارەيىن زارۇكان
ل ھنداڧ سەرى من دفرن
لى چ ژوان
دەزىيە خۇ نادەنە دەستى من
ھندە جا ژى
وەك قەرەجەكى ب لىفا من فە دىمىنن
ھەتا تىشتەكى نەكەمە دەستى
ژ بەر دەرى من ناچن
وەك فى ھەلبەستى. (۲۸)

دەقى پارچە ھۆزانیدا دەمى بوریى دوور د كارى
(گرتىبوو) بەرجەستە دبیت. كو ل دويىف دەستورى
دەمى بوریى دوور دروست بویىە. ھۆزانقان بەحس ل
رویدانەكى دكەت كو دەمەكى درىژ ب سەرۋە چوویە
لى كارىگەريا نەرتىيا ئەوى رویدانى ھېشتا دناڧ
جفاكىدا مایە.

دەمى بوریى بەردەوام د فى ھۆزانیدا د ھەردوو
كارىن (دفرن، دىمىنن) دا دیار دبیت. ھەردوو كار ل
دويىف دەستورى دەمى بوریى بەردەوام دروست بویىە
و ل دۇخى بوریى بەردەوامدانە. ھۆزانقان سەربۇرا خۇ
یى نقىسنا ھۆزانى ل دەمى بوریى وینە دكەت لى ئەڧ
دەمى بوریى ل دۇخى بەردەوامىيە ھاتىيە دەرىپىن و
ویىە كرن.

د - دەمى بوریى بەردەوام: ئەڧ جۆرە دەرىپىنى
ل رویدانا كارەكى بوریى دكەت كو ھېشتا ل دۇخى
بەردەوامىيە. (۲۶) ل كرمانجیا ژۆرى ژ نىشانا دەمى
بوریى بەردەوام (د) + (قەدى چاوكى) دروست دبیت.
ھەروەكى د ھۆزانا (مەجنونى بى لەبلا) دا ھاتىيە:

چاڧىن من د شىلى نەبوون

دەستى من نەدلەرزىن

لى ھەر جار

من روپىن خۇ خوینەلۇ دكرن

درەنگ من زانى

ئەو چىكىن خوینى

نامەيىن سۆرىن بىركرنى بوون. (۲۷)

۲- دەمى نەبوری: رویدانا كارى دكەڧیتە پىشتى
دەمى ئاخفتنى، ئانكو كار ھېشتا نەھاتىيە ئەنجامدان.
یان ل دەمى نھۆ یان داھاتى، دى رویدەت. د زمانى
كوریدیدا و ل كرمانجیا ژۆرى، دەمى نەبوری ل دويىف
فى دەستورى دروست دبیت: (د/دى) + رەگ +
جەنھاڧى لكاوین كۆمەلا (۳) (۲۹) دەمى نەبوری دابەشى
سەر دوو جۆران دبیت. (۲- دەمى
نھۆ. ب- دەمى داھاتى).

۲- دەمى نھۆ: رویدانا دەمى
كارى ل دەمى نھۆیە و ھېشتا
بەردەوامە و تەمام نەبوویە. ل
كرمانجیا ژۆرى ل دويىف فى
دەستورى دروست دبیت. (د +
رەگ + جەنھاڧى لكاو كۆمەلا ۳).
ئەڧ جۆرى دەمى د ھۆزانا (ئەم

د فى پارچە ھۆزانیدا دەمى
بوریى بەردەوام د كارى (دلەرزى،
دكرن) دایە. ئەڧ ھەردوو كارە
ل دويىف دەستورى دەمى بوریى
بەردەوام دروست بویىە. ھۆزانقان
دۇخى بەردەوامىيە بۇ ڧە گىرانا وى
رویدانى ب كارىنايە. ھەروەھا د
ھۆزانا (وەك فى ھەلبەستى) دا

ژېبىر دكەين) ب فى رەنگى رەنگەدەت:

ئەم ژېبىر دكەين

ئەف جۇكا

ئەم ھەر جارەكا د بەر را دبورين

دەنن خۇ دگرين،

رۇژەكى

عەورەكى بلىند و كانىهە كا شرين بوو. (۳۰)

دۇخى دەرونىيە ھۆزانتاننەيە و بەروفازى دەمى سروشتىيە كو ب رىكا دياركرنا دەمى بورى و نەبورى و ياساين رېژماننەين زمانى دروست دىيەت. دەمى دەرونى چ ياسا و دەستورن جىگىر نىنن، بەلكو چ لىقن و گوھۇرىنەك ل دۇخى دەرونىيە ھۆزانتاننى روبدەت، رەنگەدانا وى دۇخى ل دەمى قەھاندانا ھۆزانتاننى بەرچاڧ دىيەت، چونكو ھۆزان دەرپرىنە ژ ھەستى ھۆزانتاننى ل ھەمبەر ئەو كاودانن ئەو تىدا دژىت. ئانكو دەمى دەرونى پابەندى پىوھرىن ئاساينى نابىت. ھەر گاڧا نەخۇشى و دەردەسەرى د ژيانا ھۆزانتاننەيدا ھەبن دەمى دەرونى دناڧ ھۆزانتاننە سست و خاڧ دىيەت. لى بەروفازى دەمى ھۆزانتاننە ھەست ب دلخۇشىيە دكەت ھەست ب لەزاتيا دەمى دەرونى دەيتە كرن. دەمى دەرونى د ھۆزانا (شقىدى) ب فى رەنگى ھاتىيە:

شقىدى

ھەر تىشتەك وەكى خۇ بوو

دلنى من نەبىت

ئەو بووبو شەمالكەك

ھەتا سىپىدى

ئاگر پىئە بوو. (۳۲)

د فى پارچە ھۆزانتاننە دەمى دەرونىيە ھۆزانتاننى سست خاڧ بىئە چوويە. ئانكو ھەستى ھۆزانتاننى ب دەمەكى نەخۇشدا دەربازبوويە، ھەرچەند دەمى سروشتىيە و دەمژمىر ب شىپوھىەكى ئاساينى دەربازدېن ھەر وەكى ھۆزانتاننە دىيىت (ھەر تىشتەك وەكى خۇ بوو) لى ئەو ئاگرى د دلنى ھۆزانتاننەيدا ھەتا سىپىدى نەھىلايە بنقىت و ئەفە بوويە ئەگەر كو شەف درېژبىت و درەنگتر ب بىتە سىپىدە، ئانكو دەمى دەرونى ل دەف وى سست و خاڧ بوويە. ھەر وەھا د ھۆزانا (سترانەكا زەلال ژ زىندانەكا شىلى) دا ھاتىيە:

ھايى دايكا منى ھايى

خەمىت من ھندى دنياينى

د فى پارچە ھۆزانتاننە دەمى بورى نەھ د ھەردوو كارن (ژېبىر دكەين و رادبورين)دايە. ئەف ھۆزانتاننى ھەردوو كارە ل دويىڧ دەستورنى نەبورى بۇ دەمى نەھ دروستكرىنە.

ب- دەمى داھاتى: رويدانا كارى ھىشتا روينەدايە و ل پىشتى ئاخفتنى و دەمى داھاتى رويدەت. كرمانجيا ژۇرى ل دويىڧ فى دەستورى دروست دىيەت. (دى + رەگ + جەنناڧى لكاو كۆمەلا ۳). ئەف جۇرى دەمى د ھۆزانا (لەز) ب فى رەنگى دياردىيەت.

بەف ب لەزە

ئەز ب كانىيە رانەگەھم

دى ھىشك بىت

كانى ب لەزە

ئەز ب جۇكى رانەگەھم

دى ھىشك بىت. (۳۱)

دەمى نەبورى بۇ دۇخى داھاتى دفى پارچە ھۆزانتاننە د كارى (دى ھىشك بىت) رەنگەدەت. ھۆزانتاننە

ئامازى دەتە لەزاتيا دەربازبوونا دەمى و دقېت قېرا بگەھىت. ب فى رەنگى د قان نمونەينن ل ژۇرى ديار بوو كو ھۆزانتاننە (موئەيەد تەيب) ى سەرچەم جۇرىن دەمى سروشتىيە دناڧ ھۆزانتاننە خۇ ب كارنىيانە.

۳- ۲- دەمى دەرونى:

ئەف جۇرى دەمى گىردايى

ل دوماھىيى و پىشتى شۇقە كرنا ئەقان نەمۇنەيان دياردېيت كو (مۇئەيەد تەيب) ى گەلەك ھەست ب بابەتە دەمى كرىە د ھۇزانىن ويدا رەنگەدايە. ھەلبەت رىژىيى بوونا دەمى د ھۇزانىن وى ب ئەشكرابى بەرچاش دىن كو پترىا جاران دەم ب شىوئ سست و راوەستىيى يان درىژ و ھندەكجارانژى كورت و بلەز دىبورىت. ئەقەژى گرېدايى وان كاودانان بوويە كو ھۇزانقان د ژيانا خوەدا تىدا دەربازبوويە.

۴- ئەنجام:

۱. دەمى سروشتى د ھۇزانىن (مۇئەيەد تەيب) ىدا ب بەرفرەھى بەرجەستە دىيت. دەمى بورى و نەبورى و جوړىن وان، ب بەرفرەھى دناف ھۇزانىن ويدا بەرجەستە دىن.

۲. دەمى دەرونى د ھۇزانىدا رىژەيە. ژ بلى كو ژ كەسەكى بۇ كەسەكى دى دەيتە گوھوړىن، ل جەم ھۇزانقانەكى بتنى ژى ئەف رىژەيى بوونە ديار دىيت كو ھندەكجاران درىژ و سست برىقە دچىت و ھندەكجارانژى كورت و بلەز دەربازدىيت.

۳. ب شىوئەيەكى گشتى دەمى دەرونى د ھۇزانىن (مۇئەيەد تەيب) ىدا، ب زويى ب رىقە ناچىت، پترىا جاران دەم ب شىوئ سست و راوەستىيى يان درىژ دىبورىت، ھەرچەندە ھندەكجارانژى د ھندەك ھۇزانىن ويدا دەمى دەرونى كورت و بلەز دىبورىت. لى رىژەيا وى كىمتەرە. ئەقەژى گرېدايى وان كاودانان بوويە كو ھۇزانقان د ژيانا خوەدا تىدا دەربازبوويە.

لى دايكى

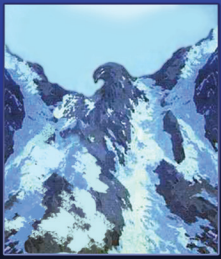
ھەر ھۇ نايت زىندان .. ھەر مالا مە نايت. شىنى .. ھەر كارى تە نايت بوھارا مە ھەر د زكى حويتى دا نايت. سبە ديوارىت خلۇلە دى ھەر فن. قەيد و زنجير .. دى ھەر شن قامچىيت رەش .. دى بن بزۇت، لەشى خودانى خۇ دسۇژن. دى ھىمەقە و دى رزگار بين. ئەز ژ ديوارا و توژ خەربىيا.^(۳۶)

ل قىرە دياردېيت كو ھۇزانقانى دەست ژ خوە بەرنەدايە و بى ھىقى نەبوويە، دى شىين بىژىن ئەقە سەرکەفتنە ل سەر دەمى راوەستىيى يان پىنگاقە كا باشە بۇ سەرکەفتنى كوژ دەمى راوەستىيى يان سست و خاف دەرباز بىيت و بەرف دەمى ئاسايى دەرونى بچىت. ھەوەكى د ھۇزانا (لەھىە كا رۇناھىي) دا ئەف ئاسايى بوونە ھەست پى دەيتە كرن و لەزاتىا دەمى دەرونى ھەست پى دەيتە كرن. دەمى دىپىرت.

لەھىە كا رۇناھىي ل پەنجەرا من دا و دوو رۇژ ب ھەقرا ھەلاتن ئىك ل بەر پەنجەرا من ئىك ل سەر بالگەھى من ھىشتا خەوى چاقىن من بەرنەدابوون ھەردو د فنجانە كا قەھوى دا ئاقابوون.^(۳۷)

د قى ھۇزانىدا دەم بەروفاژى نەمۇنەيىن ل ژورىنە و لەزاتى تىدا دياردەكەفیت و دەم بەرى ژقانى خوەژى رادكەت و بلەز دەبەزىت. ھەلاتنا دوو رۇژان پىكقە و ئاقا بوونا وان ل دەمەكى كىم بەرى كو ھۇزانقان چاقىن خوە قەكەت شكاندنا سىاقى ئاسايى دەمىيە و دەم ژ رىرەوى برىقەچوونا خۇ دەربازبوويە و ب لەزتر كەتتە.

مۇئەيەد تەيب

ستراوېروئاگر

پەراوېز

په راویڼ

۱- د. نعمت الله حامد نهڼلی، پراکتیزه کرنا رهخنا نوو یا نهنگلۆ نه مریکی لسه ر تیکستین نیوکرن ههروهه، ژ وهشانین ټیکه تیا نفیسهرین کورد - دهۆک، چاپا ټیکه، چاپخانا هوارا، دهۆک، ۲۰۱۳، ل ۲۶۳.

۲- علی ابراهیم، الزمن والمكان فی روایات غائب طعمة فرمان ((دراسة نظرية تطبيقية))، الطبعة الاولى، سوریه - دمشق، ۲۰۰۲، ع ۱۰۵.

۳- حنان محمد موسی حمودة، الزمکانیة وبنیة الشعر المعایر رحمد المعطی عزرجا، ی ۱۱۴

۴- عزیز السید جاسم، دراسات نقدیة فی الردب الحدیث، الهیئة المیزية العامة للکتاب، ۱۹۹۵، ع ۲۹-۳۰.

۵- نازاد عبدالواحد، خوینهر نوئ بوونهوهی سهردم، گوڤارا روشنبیری نوئ، مکتبه دار الثقافة والنشر الکردیة، ساحة الغلافی، بغداد، ۱۹۷۹، ژماره (۶۴-۸۷)، ل ۶۸.

۶- پ. ی. د. نوزاد وقای سعید و م. نعمه قرنی اسماعیل، هونهری ژیانامه ی خودی له نهدهی کوردیدا (پاکیزه ره فیک حلمی)، گوڤارا نه کادیسیای کوردی، ههولیر، ۲۰۱۱، ژماره (۱۷)، ل ۲۸۹.

۷- گولستان به دهل محممه د ههسن، ژیناناما خوبی وهک جوره کئ نهدهی (نورددین زازا) وهک نمونه، ۲۰۰۹، ل ۱۲۰.

۸- د. مها حسن القیروای، الزمن فی الروایة العربیة، ع ۲۲-۲۳.

۹- سهنگه قادر شیخ محممه د، بنیاتی گیرانه وه له داستانی (مهم و زین) ی نهحمه دی خانی و رۆمانی (شاری موسیقاره سیهکان) ی بهختیار عملی دا لیکولینه وهیه کی (رهخنه یی، پراکتیکی، بهراورد کاری) یه، ل ۱۱۰.

۱۰- گولستان به دهل محممه مده ههسن، ژیناناما خوبی وهک جوره کئ نهدهی (نورددین زازا)، وهک نمونه، ل ۱۲۳-۱۲۴.

۱۱- ههسان ژیدهر، ل ۱۲۴

۱۲- نهوزته نهحمه د عوسمان زبیری، رهگهزهکانی چیرۆک له داستانی (مهم و زین) ی خانی، کولیژی پهرورده، ټیبن روشد، زانکوی بهغدا، ۱۹۹۹، ل ۱۱۳.

۱۳- رزگار عبدالقادر سعید، بینای هونهری چیرۆکی مندلان له چیرۆکهکان گوڤاری ههنگ (۱۹۹۳-۲۰۰۰)، نامه ی ماستهر، کولیژی ناداب، زانکو سهلاهه ددین، ههولیر، ۲۰۰۴، ل ۱۵۱

۱۴- د. مها حسن القیروای، الزمن فی الروایة العربیة، ع ۲۳-۲۴.

۱۵- نه مین عهبدولقادر، شعیرییه تا رۆمانین (سدرق هرۆری)، فه کولینه کا شلوفه کاری- هونهری یه، ل ۱۳۷.

۱۶- مزه فهر مسته فا نیسماعیل، روخسار و ناوه رۆکی چیرۆکی مندلان لای له تیف ههلمهت، ناما ماستهر، کولیژی زمان، زانکوی سهلاهه ددین، ههولیر، ۲۰۰۸، ل ۵۵-۵۶.

۱۷- کوفان خانکی، ئوسمان سهبری و ټالیهک ژ سهبرورا وی یا

نهدهی و چاپخانا حاجی هاشم، ههولیر، ۲۰۱۱، ل ۱۲۳.

۱۸- نهورهحمانی حاجی مارف(د)، رۆمانی کوردی، بهرگی یه کهم (وشه سازی)، دهزگای چاپ و پهخشی سهردم، سلیمانی، ۲۰۰۰، ل ۲۰۰.

۱۹- موتهیه د تهیب، نهشف تیرا خوونین من دکهن نه رۆژ تیرا خه میت من، هۆزان، دهزگهها سپیریز یا چاپ و وهشانی، چاپا ټیکه، دهۆک، ۲۰۱۸، ل ۳۰

۲۰- موتهیه د تهیب، گه مبهک ل ناف بیابانی، هۆزان، چاپا ټیکه، چاپخانا رانمی - ایران، دهۆک، ۲۰۱۹، ل ۲۸

۲۱- بانیز عمر احمد، ټینس له دیالیکتی ژوروی زمانی کوردیدا، (گوڤهری بادینی)، دهزگای چاپ و بهلاوکردهوهی موکریانی، چاپخانه ی خهبات، دهۆک، ۲۰۰۲، ل ۱۱۶.

۲۲- موتهیه د تهیب، نه با من سوار دکهت نه ناخ من پهیا دکهت، هۆزان، ژ وهشانین کتیبخانا جزیری - دهۆک، چاپا ټیکه، دهۆک، ۲۰۱۶، ل ۶۴

۲۳- موتهیه د تهیب، زهقیه کا ب سهرايئ ئافدایی ههلامهت لئ شین دین، هۆزان، دهزگهها سپیریز یا چاپ و وهشانی، چاپا ټیکه، دهۆک، ل ۱۴

۲۴- بانیز عمر احمد، ټینس له دیالیکتی ژوروی زمانی کوردیدا، (گوڤهری بادینی)، ل ۱۱۶.

۲۵- موتهیه د تهیب، نه با من سوار دکهت نه ناخ من پهیا دکهت، ل ۵۹.

۲۶- نهیمان عهبدولا خویشناو، رۆمانی کوردی (کرمانجی ناوهراست و کرمانجی سهروو)، چاپی یه کهم، چاپخانه ی رۆژهلات، ههولیر، ۲۰۱۲، ل ۱۱۰

۲۷- موتهیه د تهیب، زهقیه کا ب سهرايئ ئافدایی ههلامهت لئ شین دین، ل ۳۴

۲۸- ههسان ژیدهر، ل ۴۶-۴۷

۲۹- محممه د عومهر عهول، دابه شیبونی کرداری لیکدراو له رووی دارشتن و نهکره وه، نامهیا ماستهر، زانکوی سلیمانی، ۲۰۰۱، ل ۲۸

۳۰- موتهیه د تهیب، گه مبهک ل ناف بیابانی، ل ۳۱

۳۱- ههسان ژیدهر، ل ۷۸

۳۲- موتهیه د تهیب، زهقیه کا ب سهرايئ ئافدایی ههلامهت لئ شین دین، ل ۱۳۱

۳۳- موتهیه د تهیب، ستران و به فر و ناگر، هۆزان، ژ وهشانین کتیبخانا جزیری، چاپا سییه م، دهۆک، ۲۰۰۹، ل ۲۱-۲۲

۳۴- موتهیه د تهیب، نه با من سوار دکهت نه ناخ من پهیا دکهت، ل ۳۶

۳۵- ههسان ژیدهر، ل ۱۱۶ - ۱۱۷

۳۶- موتهیه د تهیب، ستران و به فر و ناگر، ل ۲۲

۳۷- موتهیه د تهیب، زهقیه کا ب سهرايئ ئافدایی ههلامهت لئ شین دین، ل ۱۳۵.